

24 contes, Anton Txékhov. Club Editor (tria i traducció d'Arnau Barios)

Balzac va agrupar gairebé cent novel·les sota el títol *La Comèdia Humana*. Txékhov hauria pogut fer el mateix amb els més de sis-cents contes que va escriure, i que ocupen uns quants milers de pàgines. El lector que els abordi avui descobrirà que mantenen intactes les seves virtuts. Provem de sintetitzar-ne tres.

La primera virtut és la lleugeresa, aquella funció que Italo Calvino incloïa entre les característiques més valuoses de la literatura: “La recerca de la lleugeresa com a reacció al pes de viure.” La narrativa de finals del segle XIX és generosa en reflexions morals, en diàlegs allargassats, en descripcions tedioses, en comentaris on l'autor ens imposa la seva opinió. En canvi Txékhov no és mai insistent, no adoctrina, esquiva l'èmfasi, actua com una càmera que es limita a donar fe del que veu, i deixa prou espai perquè cada lector s'hi pugui sentir còmode. Els seus contes continuen generant interpretacions, sempre contemporànies.

La segona virtut és l'ampli ventall de personatges. Com si s'hagués proposat no excloure ningú, els protagonistes són homes i dones de totes les edats, totes les classes socials, tots els tarannàs. Hi ha cotxers i metges, mujiks i aristòcrates, vídues i amants, conserges i estudiants, mestres i pintors, bisbes i damisel·les, jutges i acusats. Hi ha personatges pedants i ingenus, estúpids i depravats, austers i alcohòlics, depressius i fatalistes, irats i eufòrics. Llegint Txékhov ens introduïm en cabanes i en mansions, recorrem boscos i avingudes, coneixem la solitud i la vida social, les viles i les ciutats, els despatxos i els horts. Tots els personatges són retratats amb respecte, sense caricatures ni reduccionismes. Tenim la sensació que quan el conte s'acaba ells continuen vius.

Però la varietat no afecta només els escenaris i els personatges, sinó també la manera com està escrit cada conte: l'ordre, la textura, la velocitat, la llargada, el to. Poden estar formats per una escena breu o poden cobrir una vida sencera; poden ser còmics o dramàtics, poden narrar escenes terribles o quotidianes, poden adoptar el punt de vista d'un narrador fred o d'un personatge desesperat. Aquesta seria la tercera virtut. El lector se sent com si mirés pel forat del pany, però no amb intencions malèvoles, sinó mogut per una curiositat que és també un símptoma de la natura humana, i que es pot entendre com una forma de compassió.

Creats fa més d'un segle, els personatges de Txékhov tan sols necessiten un bon traductor per tornar a alçar-se, amb tanta o més vivaesa i versemblança que alguns dels nostres contemporanis. La traducció d'Arnau Barios els fa tornar a la vida, lliures d'arcaïsmes lèxics i sintàctics, nets i clars com si acabessin de sortir de la ploma d'aquell home que va practicar la literatura com a professió, i la medicina com a hobby.

Els 24 contes que ha seleccionat i traduït Arnau Barios per al Club Editor van ser escrits entre 1886 i 1902, és a dir quan Txékhov ja era un autor

consolidat. En queden fora, doncs, els experiments juvenils, les llistes xocants, els jocs amb el lector. En aquest sentit, Barios segueix la tendència majoritària dels antòlegs de Txékhov, i també la tradició catalana en particular, ja que la seva tria inclou la meitat dels contes que Francesc Payarols va seleccionar i traduir el 1934 per a l'editorial Proa, i una quarta part dels que va traduir Anna Estopà el 1995 per a Quaderns Crema. La meitat dels que ha triat Barios van ser escrits en només cinc anys, entre 1897 i 1902, una etapa que la crítica ha considerat una de les més brillants de l'autor: els contes creixen de manera natural, sense que calgui adaptar-los al format predeterminat de periòdics i revistes. En alguns dels escrits a finals de la dècada de 1890, però, la proverbial contenció de Txékhov s'esquerda i hi apareixen reflexions que en ocasions prenen forma d'aforismes: "El que la vida té de terrible passa entre bastidors." (*L'agressó*).

El primer conte de l'antologia està protagonitzat per un nen que tot just comença a caminar, el segon per una prostituta, el tercer per un infant de nou anys, el quart per una enamorada lànguida, el cinquè per uns pastors, el sisè per un soldat, el setè per una esposa frívola. Dins el desplegament d'ambients, el Txékhov d'aquesta etapa sembla interessat per noies que s'avorreixen en plantacions aïllades i que s'enamoren del primer ximplet que hi va a prendre el te. Solen tenir un pare obsedit amb l'agricultura i acaben cometent algun error que nosaltres, lectors del segle XXI, veiem astorats com va prenent forma a mesura que girem pàgines. Hi ha, també, exemples del que se sol anomenar "l'ànima eslava", com podem llegir en el conte *La Vérotxka*: "Evocava les discussions aferrissades, inacabables, tan russes, quan els que discuteixen, tirant capellans i picant a taula amb els punys, no s'entenen entre ells i s'interrompen, es contradiuen a cada frase sense adonar-se'n, canvien constantment de tema i, després de discutir dues o tres hores, esclaten a riure."

Hem dit que Txékhov escriu com si estigués filmant amb una càmera, però hem d'especificar que es tracta d'una càmera que transmet la mirada del protagonista, a través de la qual heretem també el seu estat d'ànim. La majoria dels contes d'aquest recull se serveixen d'aquest recurs. Hi ha una excepció notable, *Camperols*, que és el conte més llarg del llibre i l'únic que retrata la vida d'uns personatges que es troben en la franja més miserable de la societat. *Camperols* és una successió de plans-sequència que ens permeten accedir a la vida d'una família. Acompanyem els infants i els vells, de dia i de nit. Veiem borratxeres, agressions, una missa, un robatori, un incendi, una mort. Hi assistim com si fos un reportatge, i mentrestant el que estem llegint torna a succeir, només que en el nostre cap.

Un altre conte memorable és *La belluguet*, que retrata un matrimoni asimètric que el destí sembla impulsar a una resolució inevitable. No és gaire diferent d'un dels contes més coneguts del recull, *La dama del gosset*, que retrata una relació adúltera igualment fatal, aquesta vegada narrada des del punt de vista masculí. Al contrari que *Camperols*, aquests dos contes són vertiginosos, sintetitzen amb mestria lapses de temps que un altre autor hauria

desenvolupat en una novel·la. I, efectivament, quan els evoquem, la petja que han deixat en la nostra memòria no és pas diferent de la que hi deixa una història que hagués ocupat centenars de pàgines.

L'antòleg no fa explícit el criteri que ha seguit per fer la seva selecció, ni el motiu de deixar fora els primers anys de Txékhov, però els contes estan datats i segueixen l'ordre cronològic, de manera que el lector es pot adonar de l'evolució. A banda dels que hem esmentat, val la pena remarcar *L'home estotjat*, la fàula d'un professor permanentment molest davant la realitat, o *El Gússev*, que té un final que recorda els moments més originals de Jean Echenoz.

Des de ben jove, Anton Txékhov (1860-1904) va mantenir la seva família amb els contes que publicava a la premsa. Fins als 26 anys no va firmar cap relat amb el nom de debò. A la seva biografia, Rosamund Bartlett sosté que era un paisatgista, però jo penso més aviat que era un retratista. En tot cas, respectava massa els lectors per molestar-los amb un missatge.